

Соціальна політика

УДК 364.467(477)
JEL H80, I31, J18

Н.С. Качан

Стан і перспективи розвитку громадянської активності населення України

Висвітлено науково-практичний аспект громадянської активності населення як фактор успішного розвитку країни та втілення реформ, що дозволять наблизити державність України до європейських стандартів. Встановлено, що Україна протягом останніх років за світовими соціально-економічними рейтингами займала низькі позиції, що негативно відбивається на її вагомості на світовому ринку. З'ясовано, що основними причинами низького авторитету України є невирішені внутрішні політичні та соціо економічні суперечності, що, серед всього іншого, виникають між владою і громадянами країни. Досліджено причини, що можуть спонукати та сприяти прийняттю рішення щодо активної громадянської діяльності населення України. Вивчено динаміку громадянської активності населення України, фактори, що впливають на зміну позицій населення щодо участі в управлінні країною. Доведено, що громадянська активність населення України є досить низькою та потребує застосування соціотехнологій і соціоінженерій, котрі будуть спрямовуватися на формування і зміцнення політичної культури нації та формуватимуться на наукових засадах соціальної політики.

Ключові слова: громадяни України, потреби людей, громадянська активність, громадянське суспільство, соціологічні дослідження.

Сучасне українське суспільство перебуває на зламі епох, коли у громадян все частіше виникає розуміння необхідності кардинальних змін і потреба особисто впливати на їх формування. За всі роки незалежності України державна «машина» так і не спромоглася задовольнити навіть найменші очікування громадян щодо побудови демократичного, вільного від корупції, економічно стабільного і соціально благополучного суспільства.

Одним з важливих кроків, що були здійснені під тиском громадськості, стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. На сьогодні, згідно з цим документом, в Україні мають здійснюватися важливі заходи у політичній частині, реалізація яких сприятиме розвитку і зміцненню політичного діалогу у різних сферах, у тому числі поступовій конвергенції позицій України з ЄС у сфері зовнішньої та безпекової політики. Окрім того, важливою метою співробітництва є утворення верховенства права та зміцнення відповідних інституцій, зокрема у сфері правоохоронної діяльності та встановлення правосуддя, насамперед зміцнення судової системи, покращення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості. У частині Угоди «Економічне та секторальне співробітництво» містяться положення про умови, модальності та часові межі гармонізації законодавства України та законодавства ЄС, зобов'язання України щодо реформування інституційної спроможності відповідних установ і принципи співробітництва між Україною, ЄС та його державами-членами у низці секторів економіки України та напрямів реалізації державної галузевої політики [1]. Однак навіть підписання такого важливого документа кардинально не змінило становища України у розстановці сил на світовому ринку держав. Натомість країна все глибше занурюється у прірву негативних рейтингів, що применшує її вагу у світі, і все гострішими стають внутрішні політичні та економічні суперечності, що призводять до сплеску незадоволення громадян (табл. 1).

Розвиток українського суспільства потребує підвищення участі населення в суспільно-політичному житті. Активність громадян у здійсненні державної політики

Таблиця 1

Україна у глобальних рейтингах у 2014-2015 рр.

Категорія	Назва рейтингу	Значення індексу для України	Загальна кількість країн у рейтингу	Динаміка («+» - позитивна, «-» - негативна)
Економіка	Індекс конкурентоспроможності [2]	79	144	-
	Індекс легкості ведення бізнесу [3]	83	189	+
	Індекс економічної свободи [4]	162	178	-
	Рейтинг податкового навантаження [5]	107	189	+
	Індекс процвітання [6]	70	142	+
Суспільство	Індекс соціального розвитку [7]	62	133	
	Світовий показник миру [8]	150	162	-
	За очікуваною тривалістю життя при народженні [9]	148	224	+
	Індекс добробуту у 2014 р. [10]	99	125	
Свобода	Індекс свободи преси [11]	129	180	-
	Міжнародний індекс рабства у 2014 р. [12]	106	167	-
	Індекс гендерної рівності у 2014 р. [13]	56	142	+
	Індекс демократії [14]	92	180	-
Корупція	Індекс сприйняття корупції у 2014 р. [15]	142	174	+
	Рейтинг відкритості бюджетів [16]	56	102	-
	Рейтинг відкритості державних даних [17]	54	122	+

дозволяє більш повно представити інтереси різних суспільних груп, підвищити якість і легітимність управлінських рішень, запобігти зловживанню владою та її бюрократизації, сприяє налагодженню конструктивного співробітництва між владою та громадянами. Тому феномен громадянської активності є предметом зацікавлення як політологів і політиків, психологів, так і економістів. Адже досить важливим є усвідомлення основних причин сплеску чи відсутності такої активності громадян задля передбачення здійснення майбутніх політичних процесів. Окрім того, виявлені причини розвитку громадянської активності дають змогу відієкти чисто споживацькі мотиви від справді культурно-ідеологічних і визначити ступінь соціальної зрілості суспільства.

Дискусії навколо питань громадянського суспільства розпочалися з появою праць таких учених, як: Д. Г'юм, Дж. Локк, Дж. Медісон, Ш. Монтеск'є, Т. Пейн, Ж.-Ж. Руссо, А. Сміт, А. Токвіль, А. Фергюсон, а також продовжувачів досліджень цього напрямку: Дж. Александера, Е. Арато, Ю. Габермаса, Е. Геллнера, Дж. Кіна, Дж. Когена та Р. Патнема. Протягом останніх десятиріч істотно посилюється інтерес науковців до проблеми становлення громадянського суспільства внаслідок розвитку нових міждисциплінарних підходів. Особливо виокремлюються в цьому плані праці Г. Алмонда, С. Верби, А. Вілдавського, Г. Екстайна, Д. Елазара, Р. Елліса, Р. Інглхарта, Ч. Мерріама, М. Томсона, Ф. Хіксурса, Е. Х'юза, Ф. Хюнкса, Й. Шумпетера.

Загальні питання, сутність, основні риси та функції громадянського суспільства розглядають вітчизняні вчені А. Кудряченко, Ю. Шайгородський, М. Скригонюк, М. Патеї-Братасюк, І. Кресіна, Г. Зеленько, М. Калініченко, Т. Андрійчук, А. Дідух, Ф. Рудич та інші. Проблематику взаємодії громадянського суспільства з державою висвітлюють О. Якубовський, Т. Бутирська, Г. Щедрова, П. Ситник, Я. Пасько, І. Макарова, Ю. Левенець, В. Анікін, С. Кириченко. О. Ямельницький.

Попри переконаність науковців, що активність громадян є основою формування громадянського суспільства [18] та засіб розвитку особистості [19], а також широке коло дослідження стану громадянської активності у суспільстві, залишаються недостатньо з'ясованими причини, які спонукають населення відволікатися від справ особистих і зосереджуватися на зміні суспільства навколо себе.

Завдання статті полягає у дослідженні розвитку громадянської активності населення України, причин сплеску такої активності та необхідності застосування соціотехнологій і соціоінженерій, котрі будуть спрямовуватися на формування і зміцнення політичної культури нації.

Розумінню того, що лежить в основі інтересів і дій людей, значною мірою сприяла теорія потреб Маслоу. Потреби людей психолог Абрагам Маслоу об'єднав у п'ять основних груп, створивши певну ієрархію. Ця теорія набула широкого застосування при дослідженні трудової мотивації працівників. Маслоу досліджував людську поведінку загалом, підкреслюючи, що людина – це істота, яка постійно чогось хоче. Прагнення задовольнити свої бажання стає стимулом як до власних зусиль (стимулювання і мотивація до праці), так і формою впливу на структури, створені суспільством для полегшення досягнення власних потреб (вплив громадськості на державу). А. Маслоу розрізняв фізіологічні потреби і потреби безпеки як первинні, природжені, а інші групи потреб, за його теорією, належать до вторинних, які є психологічними за своєю природою [20; 21]. Влаштування суспільства спрямоване на те, щоб всі потреби були доступними для її членів: первинні – у будь-якому випадку і для всіх, вторинні – залежно від бажання і психологічних можливостей суб'єктів. Повноваження з організації доступу до реалізації можливості задоволення всіх потреб покладено на державу. Держава в уособленні державної політико-соціально-економічної інфраструктури, уповноважених осіб і представників не лише організовує процес суспільного задоволення потреб членів суспільства, але й виконує функції контролю, аналізу, планування, тобто цілком управляє суспільством. Неспроможність держави на якомусь певному етапі вносить деструктивізм і необхідність стороннього втручання для збереження простих шляхів і можливостей задовольнити людські потреби на рівні окремих індивідумів. Спрацьовують психологічні стимули безпосереднього втручання в процес управління суспільством, що виливається у виникнення громадянської активності і створення нових структурних елементів, здатних змінити хід подій. Отже, незадоволення потреб, визначених А. Маслоу, а особливо відсутність умов для їх задоволення власними зусиллями, стає визначальним фактором громадянської активності.

Спостерігаючи за сучасним українським суспільством, можна з впевненістю стверджувати, що присутнє незадоволення потреб на всіх ієрархічних рівнях. Але особливо гнітючим є те, що значною мірою спостерігається незадоволення первинних потреб. Це вказує на низький рівень розвитку українського суспільства загалом. Адже не маючи можливості задовольнити потреби у збереженні нормальної життєдіяльності, здоров'я і забезпеченні себе у майбутньому, досить складно задумуватися про нагальність задоволення потреб вищого рівня. Отже, страждають моральні аспекти, прагнення до розвитку особи, створення гармонійного, самодостатнього та високопродуктивного індивідуума сьогодні та формування ще більш розвиненого покоління у майбутньому. Наскільки глибока криза у задоволенні первинних потреб і чи пов'язана вона зі сплеском громадянської активності якраз і є однією з цілей дослідження.

В останні роки в Україні очевидним є підвищення соціальної напруженості через економічну та політичну кризу та, як наслідок, зростання протиріч у системі перерозподілу соціальних благ, зростання рівня бідності, збільшення розриву між крайніми соціальними прошарками, знищення середнього класу, посилення кон-

фліктності усередині груп і поміж ними, підвищення психосоматичних розладів через проблеми самоусвідомлення особистістю свого місця в системі соціальної ієрархії.

Соціологічною службою Центру Разумкова спільно з Фондом «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва проводяться соціологічні опитування за основними соціально-демографічними показниками, серед яких на чільному місці є питання громадянської діяльності українців. Останні такі дослідження здійснювалися у 2008 р. та у 2013 р. Систематизація та об'єднання результатів, оприлюднених на сайті Центру, дало можливість зробити висновок, що на першому місці у спонуканні до активної участі у громадянській діяльності є необхідність вирішення особистих життєвих і безпекових проблем людини та її сім'ї (первинні потреби). Однак головним у прийнятті рішення щодо активної громадянської діяльності стало визнання особистості чи задоволення у самовираженні особи (вторинні потреби) (табл. 2, рис. 1).

Ця тенденція видається позитивною, однак слід урахувати, що особи, які займаються громадською діяльністю, із самого початку були у меншості – 11,6% у червні 2008 р. і 8,1% у травні 2013 р. серед усього опитаного населення. Тобто лише 7,5% серед опитаного населення свідомо прийняли рішення активно займатися громадською діяльністю заради вищих потреб власного розвитку і розвитку суспільства, у якому вони живуть.

Після 2013 р. в українському суспільстві відбувся злам у розумінні ролі громадян у політичній діяльності країни. Події Євромайдану стали сплеском громадянської активності, що охопив широкі верстви населення. За даними моніторингу ЦСМ / УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», що проводився в березні 2014 р., 21% респондентів заявили, що особисто брали участь у масових виступах, 18,2% відповіли, що в масових виступах брали участь члени їхньої родини, 43,9% мали друзів або колег, які брали участь у виступах кінця 2013 р. – початку 2014 р. [24].

Таблиця 2

Розподіл причин, що можуть спонукати та сприяти прийняттю рішення щодо активної громадської діяльності

Причини	Спонукання до активної громадською діяльності, % серед тих, хто не має потреби займатися активною громадською діяльністю		Прийняте рішення, % серед тих, хто займається активною громадською діяльністю
	2008 р.	2013 р.	
Грошова винагорода	21,9	17,2	13,0
Вирішення особистих життєвих проблем	37,1	37,4	16,4
Виникнення безпекових проблем для особистості та її сім'ї	29,2	33,2	0,0
Усього задоволення первинних потреб	88,2	87,8	29,4
Вирішення суспільних проблем	14,8	26,4	27,3
Забезпечення визнання особистості чи задоволення потреби у самовираженні	3,9	2,3	37,5
Усього задоволення потреб, які можна віднести до вторинних	18,7	28,7	64,8
Інше	5,7	7,3	2,3
Важко відповісти	14,5	20,3	1,7

Систематизовано автором на підставі соціологічних опитувань Центру Разумкова [22; 23].

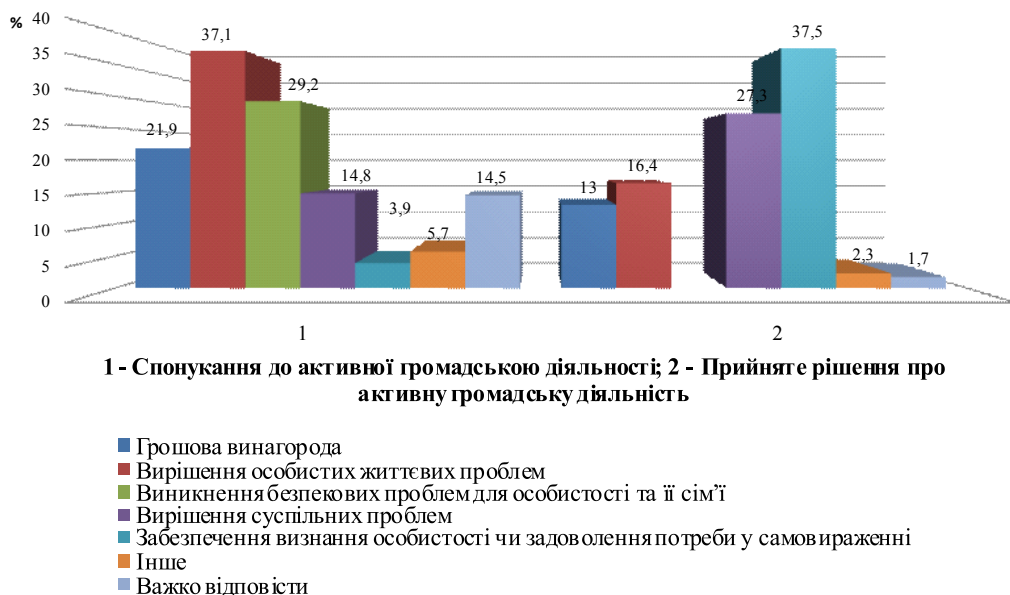

Рис. 1. Порівняльна характеристика причин активної громадської діяльності населення України за станом на 2008 р.

Масові протестні акції зими 2013-2014 рр., Революція гідності, безпрецедентна самообілізація людей на захист своєї громадянської гідності, державного суверенітету та територіальної цілісності України в якійсь мірі змінили відносини громадянського суспільства і держави та уявлення про ці відносини. Наразі Україна переживає чи не найскладніший момент у новітній історії свого існування як незалежної держави. Невизначеність перспективи стабілізації ситуації, що склалася, у найближчому майбутньому вимагає рішучих дій щодо захисту та зміцнення української державності. З'явилися нові форми прояву громадянської активності, наприклад волонтерство – явище беззаперечно позитивне і водночас суперечливе й неоднозначне. Однак навіть такі події не змогли консолідувати суспільство на вищому рівні свідомості.

За результатами масового опитування, яке було проведено Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України спільно з Асоціацією політичних психологів України [25] 29 вересня – 6 жовтня 2015 р. за вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років і старше з листопада 2004 р. по жовтень 2015 р. кількість громадян, які беруть участь у роботі громадських організацій, хоч і зростає майже вдвічі: з 3,8% до 6,4%, але й досі є мізерною. Натомість найчастіше респонденти обирали варіант відповіді «не беру і не збираюся брати в майбутньому», причому протягом усього періоду проведення відповідних замірів, починаючи з листопада 2004 р. (60,3%) до жовтня 2015 р. (55,9%). Тобто кількість громадян, які не хочуть залучатися до роботи громадських організацій, постійно коливається в межах 60%. Знаковими є і дані щодо тих, хто відповідав «ні, не беру, але хотів би брати в майбутньому». У країні відбулися два Майдани, а, виходить, усі ці роки від 32% до майже 38% громадян збираються, та ніяк не зберуться взяти активну участь у громадському житті через відповідні організації. У регіональному розрізі (на момент останнього опитування) впадає в око кілька результатів. У Південному регіоні інтерв'юери не виявили респондентів, які б дали ствердну відповідь. Але оскільки громадські організації там все ж таки є, це можна вважати статистичною похибкою. Однак панівні настрої, вочевидь, вловлені все ж таки вірно, оскільки в

цьому ж регіоні найбільше опитаних, які відповіли «не беру і не збираюся брати в майбутньому» – 74,4% (для порівняння: у Західному – 42,8%, у Центральному – 53,2%, у Східному – 62,5%). Причиною низької громадянської активності є передусім невіра в можливість впливати на дії влади. Рівень такої недовіри становив 64,9% опитаних. Найбільше людей, які не вірять, що можуть впливати на владу, у Східному регіоні – 68,4%, найменше – у Західному – 56,1%. Найбільша зневіра в цьому питанні у респондентів найстаршої вікової групи (56 років і більше) – 70%, найменша – у наймолодшої (18-29 років) – 59,5%. Відповіді людей середнього віку (30-55 років) традиційно по середині – 63,5%. І лише 12% опитаних достатньо обізнані, як розбудувувати громадянське суспільство.

Серед тих, хто не має можливості займатися активною громадською діяльністю 43,4% (найбільше) тих, хто не може виділити часу для заняття громадянською діяльністю. Вочевидь, більшість дорослого населення від 18 років, що склали вибірку, весь свій час присвячують роботі і покращенню свого матеріального становища. Адже за результатами моніторингу громадської думки населення України, що постійного проводять ГО «Центр «Соціальний моніторинг» та ГО «Український інститут соціальних досліджень ім. Олександра Яременка» спільно з відділом моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», менше третини населення (29,5%) відносять свою сім'ю до середньостатистичної за показником матеріального становища. Третина опитаних (34%) оцінюють матеріальне становище своєї сім'ї як таке, що є нижчим за середній показник, ще 22,5% вважають його низьким, а 9,5% – дуже низьким. Частка тих, хто оцінює матеріальне становище своєї сім'ї як вище за середнє, становить 3,7% [26].

За станом на 2015 р. 23% опитаних мали грошові заощадження та накопичення, які могли використовувати при необхідності, 24% населення отримували різні соціальні виплати (пенсії, стипендії, допомоги та доплати). Для 15% це основне джерело доходу. Збільшилася частка населення, яке отримує доходи від додаткової зайнятості, має доходи від продажу сільськогосподарської продукції та неофіційні платежі за основним місцем роботи. Отже, допоки існує недовіра до влади і можливість самостійно виживати українці весь свій час приділятимуть особистому виживанню, але аж ніяк не розвитку суспільства, навіть якщо й усвідомлюватимуть, що без їх участі в Україні не відбудуться зміни на крає.

Підводячи підсумки, можна констатувати, що українське населення не ідентифікує себе як активну громадянську спільноту, воно існує відокремлено від влади, хоча усвідомлює, що та, у своїй більшості, є породженням його низьким рівнем обізнаності та активності. Низький рівень самосвідомості та громадянськості на особистісному рівні є перепорою для створення умов виникнення потреб на вищому рівні, а отже розвитку суспільства, що виходить за межі простого виживання і відтворення. За сьогоднішніх умов причиною сплеску громадянської активності стає лише безпосередня загроза життю та здоров'ю, але ніяк не прагнення досягнути вищих щаблів розвитку не так для себе, як для суспільства.

При здійсненні владою будь-яких реформ в Україні має бути усвідомлення, що без розвитку громадянської активності населення їх результативність буде нульовою. Потрібно долати серйозні перепони, що постають на шляху становлення цивілізованого відповідального громадянського суспільства – це різного роду суперечності, колізії, розбіжності, що відбивають інерцію руху, боротьбу інтересів і прямиий спротив реформаторському курсу, коли пріоритети громадянського суспільства ігноруються чи й зовсім не визнаються.

Ознаками сформованої громадянськості на особистісному рівні, які розкривають нові можливості для консолідації і розвитку зрілої нації, є [24]:

- усвідомлення своєї громадянської ідентичності, толерантність;
- соціальна, правова і політична грамотність і культура кожного громадянина і спільноти;
- особистісна відповідальність за свій суспільно-політичний вибір і свою поведінку;
- усвідомлення власних юридичних і моральних зобов'язань перед суспільством і державою;
- здатність сприймати думку іншого, вести конструктивний діалог з іншими громадянами, громадськими об'єднаннями, з представниками влади.

Має поступово змінюватися визначальний для українського суспільства тип особистості, що передбачає збільшення серед населення частки «золотої середини» – культурних, розсудливих, усвідомлених далекоглядних відповідальних громадян, здатних чути й розуміти, стратегічно мислити, приймати рішення і відповідно до цього діяти. Такий людський тип – одне з найважливіших надбань культури, запорука спроможності нації надати гідні відповіді на виклики сучасності.

Можна зауважити, що формування громадянської активності у населення України має бути цілеспрямованим процесом, заснованим на наукових підходах, і таким, що вимагає умілого застосування соціотехнологій і соціоінженерій, котрі будуть спрямовуватися на формування і зміцнення політичної культури нації, що і є перспективою подальших розвідок у досліджуваному напрямі.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною та ЄС // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. – 2014. – 21.03. – Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association>
2. Індекс глобальної конкурентоспроможності 2015-2016 років // Всесвітній економічний форум : сайт. – Режим доступу : <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/report-highlights/#ranking>
3. Ведення бізнесу в 2016 році // Група Світового банку : сайт. – Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/rankings>
4. Індекс економічної свободи // Фонд «Спадщина» : сайт. – Режим доступу : <http://www.heritage.org/index/ranking>
5. Рейтинг податкового навантаження 2016. – 10-е вид. // Група Світового банку : сайт. – Режим доступу : <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes-2016/paying-taxes-2016-appendix-3.pdf>
6. Індекс процвітання 2015 // Інститут фонду Legatum. – Режим доступу : <http://prosperity.com/#!/ranking>
7. Індекс Соціального Розвитку 2015 // Website of The Social Progress Imperative. – Режим доступу : http://www.socialprogressimperative.org/data/spi#data_table/countries/spi/dim1,dim2,dim3
8. Світовий показник миру 2015 // Website of The Institute for Economics of Peace. – 10-е вид. – 2016. – 8.06. – Режим доступу : <http://economicsandpeace.org/reports/>
9. Очікувана тривалість життя при народженні // Центральне розвідувальне управління : сайт. Всесвітня книга фактів ЦРУ. – Режим доступу : <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2102.html>
10. Індекс добробуту у 2014 році // Website of The Good Country. – Режим доступу : <http://goodcountry.org/index/overall-rankings>
11. Індекс свободи преси 2016 // Репортери без кордонів : сайт. – Режим доступу : <http://index.rsf.org/#!/>
12. Міжнародний індекс рабства у 2014 році. – Режим доступу : <http://www.globallaveryindex.org/findings/>
13. Індекс гендерної рівності у 2014 році // Всесвітній економічний форум : сайт. – Режим доступу : <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2014/rankings/>
14. Індекс демократії 2014. Доповідь The Economist Intelligence Unit // Сайт Sudestada (Уругвай). – 2015. – Режим доступу : <http://www.sudestada.com.uy/Content/Articles/421a313a-d58f-462e-9b24-2504a37f6b56/Democracy-index-2014.pdf>
15. Індекс сприйняття корупції у 2014 році // Transparency International : сайт. – Режим доступу : <http://www.transparency.org/cpi2014/results>
16. Рейтинг відкритості бюджетів. // Міжнародне бюджетне партнерство. – 2015. – Режим доступу : <http://survey.internationalbudget.org/>
17. Рейтинг відкритості державних даних 2015 // Open Knowledge International : сайт. – 2015. – Режим доступу : <http://index.okfn.org/>

18. Кіндратець О.М. Громадянська активність як умова демократизації суспільства / О.М. Кіндратець // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2009. – №38. – С. 117-125.
19. Равчев О. Громадська активність як засіб розвитку особистості / О. Равчев // Наукові конференції : сайт. – 2013. – 29-30 грудня. – Режим доступу : <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1178>
20. Маслоу А. Теорія мотивації людей / А. Маслоу // Класика в історії психології : сайт. – Режим доступу : <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>
21. Маслоу А. Мотивація и личность / А. Маслоу ; [перевод: А.М. Татлыбаева] // Сайт Библиотеки Фонда содействия развитию психической культуры. – 2004. – Режим доступа: <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>
22. Соціологічне опитування «У якому випадку у Вас може з'явитися потреба в активній громадській діяльності?» // Сайт Центру Разумкова. – 2013. – 17-22.05. – Режим доступу : http://www.uceps.org/ukr/poll.php?poll_id=369
23. Соціологічне опитування «Чому Ви займаєтеся активною громадською діяльністю?» // Сайт Центру Разумкова. – 2008. – 19-25.06. – Режим доступу : http://www.uceps.org/ukr/poll.php?poll_id=370
24. Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі : національна доповідь / Е. М. Лібанова, В. П. Горбулін, С. І. Пирожков та ін. ; відп. ред. Е. М. Лібанова ; НАН України. – Київ, 2015. – 363 с.
25. Хочемо побудувати громадянське суспільство, не беручи участі в роботі громадських організацій? Прес-реліз // Сайт Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України. – Режим доступу : http://ispp.org.ua/bibl_23.htm
26. Балакірева О. М. Динаміка соціально-економічного самопочуття та рівня життя населення / О. М. Балакірева, Ю. В. Серета // Український соціум. – 2015. – №3(54). – С. 125-145.

References

1. The EU-Ukraine Association Agreement the Association Agreement between Ukraine and the EU (2014, March 21). Official portal of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. Retrieved from <http://mfa.gov.ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association>
2. The Global Competitiveness Index 2015–2016 (2016). Website World Economic Forum. Retrieved from <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/report-highlights/#ranking>
3. Doing Business 2016. Economy Rankings (2016). Website of World Bank Group. Retrieved from <http://www.doingbusiness.org/rankings>
4. Index of Economic Freedom (2016). Website of Heritage Foundation. Retrieved from <http://www.heritage.org/index/ranking>
5. Paying Taxes 2016 (10th ed.). Website of World Bank Group. Retrieved from <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes-2016/paying-taxes-2016-appendix-3.pdf>
6. The Legatum Prosperity Index. 2015 Global Rankings (2015). Website of the Legatum Institute Foundation. Retrieved from <http://prosperity.com/#!/ranking>
7. Social Progress Index 2015. The Social Progress Imperative (2015). Website of The Social Progress Imperative. Retrieved from http://www.socialprogressimperative.org/data/spi#data_table/countries/spi/dim1,dim2,dim3
8. Global Peace Index Report-2015 [10th edition] (2016, June 8). Website of The Institute for Economics of Peace. Retrieved from <http://economicsandpeace.org/reports/>
9. Life expectancy at birth. World Fact book (2016). Website of The Central Intelligence Agency. Retrieved from <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2102.html>
10. Good Country Index 2014 (2016). Website of The Good Country. Retrieved from <http://goodcountry.org/index/overall-rankings>
11. World Press Freedom Index 2016. Classement mondial de la liberté de la presse. Retrieved from <http://index.rsf.org/#!/>
12. Website Global Slavery Index (2014). Retrieved from <http://www.globalslaveryindex.org/findings/>
13. Global Gender Gap Index 2014 (2014). Website of World Economic Forum. Retrieved from <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2014/rankings/>
14. Democracy Index 2014. A report from The Economist Intelligence Unit (2014). Website Sudestada in Uruguay. Retrieved from <http://www.sudestada.com.uy/Content/Articles/421a313a-d58f-462e-9b24-2504a37f6b56/Democracy-index-2014.pdf>
15. Corruption Perceptions Index 2014: Results (2014). Website of Transparency International. Retrieved from <http://www.transparency.org/cpi2014/results>
16. International Budget Partnership (2015). Website of Open Budget Index. Retrieved from <http://survey.internationalbudget.org/>
17. Open Knowledge International (2015). Global Open Data Index 2015. Retrieved from <http://index.okfn.org/>
18. Kindratets, O. M. (2009). Gromadyanska aktivnist yak umova demokratizatsii suspilstva [Civic activity as a condition of democratization of society]. In *Humanitarnyy visnyk Zaporiz'koyi derzhavnoyi inzhenernoyi akademiyi [Humanitarian Bulletin of the Zaporizhzhya State Engineering Academy]*: Vol. 38 (pp. 117-125). [in Ukrainian].

19. Ravchev, O. (2013, December 29-30). Gromadska aktivnist yak zasib rozvitku osobistosti [Social activity as a means of personal development]. Website Scientific Conferences. Retrieved from <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1178> [in Ukrainian].
20. Maslow, A. H. (2000, August). A Theory of Human Motivation. Website Classics in the History of Psychology. Retrieved from <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>
21. Maslow, A. H. (2004). Motivatsiya i lichnost' [Motivation and Personality]. Website of Library Development Assistance Fund in Mental Culture. Retrieved from <http://psylib.org.ua/books/masla01/index.htm> [in Ukrainian].
22. Sociological poll «U yakomu vipadku u vas moze z'yavitisya potreba v aktivniy gromadsykyi diyalynosti?» [«In which case you may see a need for social activity?»] (2013, May 17-22). Website of Razumkov Center. Retrieved from http://www.uceps.org/ukr/poll.php?poll_id=369 [in Ukrainian].
23. Sociological poll «Chomu Vy zaymaetesya aktivnoyu gromadsykoju diyalynistyu?» [«Why he engaged in active public work?»] (2008, June 19-25). Website Razumkov Center. Retrieved from http://www.uceps.org/ukr/poll.php?poll_id=370 [in Ukrainian].
24. Libanova, E. M., Horbulin, V. P., Pyrozkhov, S. I., & et. al. (Eds.). (2015). Polityka intehratsiyi ukrayins'koho suspil'stva v konteksti vyklykiv ta zahroz podiy na Donbasi [The policy of integration of Ukrainian society in the context of the challenges and threats of events in Donbass] (National Report). Kyiv: The National Academy of Sciences of Ukraine. [in Ukrainian].
25. Khochemo pobuduvaty hromadyans'ke suspil'stvo, ne beruchy uchasti v roboti hromads'kykh orhanizatsiy? Press reliz [We want to build a civil society, not taking part in the work of community organizations? Press release]. Website of Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Retrieved from http://ispp.org.ua/bibl_23.htm [in Ukrainian].
26. Balakireva, A. M., & Sereda, Y. V. (2015). Dynamika sotsial'no-ekonomichnoho samopochuttya ta rivnya zhyt'tya naseleння [The dynamics of the socio-economic well-being and living standards]. *Ukrayins'kyi sotsium – Ukrainian Society*, 3 (54), 125-145. [in Ukrainian].

Kachan N. S. Status and development prospects of Ukraine's population civil activity.

This paper deals with the scientific and practical aspects of the population civil activity as a factor influencing the successful development and implementation of reforms that will bring the statehood of Ukraine to European standards. It has been found that in recent years according to the global socio-economic rankings Ukraine has occupied low positions that negatively affect its weight in the world market. It has been revealed that unsettled domestic political, social and economic contradictions that arise between government and citizens of the country is the main reason of the poor image of Ukraine. Human needs specified in the theory of Maslow have been compared with the need to show civil activity in certain social conditions. It has been emphasized that in recent years Ukrainians have been showing dissatisfaction because of unmet needs at all hierarchical levels, including primary needs, indicating a low development level of Ukrainian society. The reasons that may encourage and facilitate making decision on active citizenship of Ukrainian population have been studied. The results of questionnaire among Ukrainians and monitoring that has been conducted by scientific organizations have been researched thus clarifying the status and dynamics of civil activity. The factors affecting the change of population's attitude toward participation in government have been determined. It has been found that more than half of Ukrainian citizens do not want to be involved in the work of NGOs due to lack of time, lack of faith in the possibility to influence the authorities and the futility of dialogue between the government and the public. It has been explained that as far as existing public activity of Ukraine is quite low, social technologies aimed at forming and strengthening of political culture of the nation and based on the scientific principles of social policy have to be used. It has been emphasized that during the implementation of any reforms by the authorities, Ukraine should realize that there won't be any results without the development of civil activity. The features of the existing civil consciousness on a personal level have been determined and the fact that they reveal new opportunities for the consolidation and development of a mature nation has been proved.

Keywords: citizens of Ukraine, people's needs, civil activity, civil society, public opinion research.

Качан Наталія Сергіївна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри трудових ресурсів і підприємництва Національного університету водного господарства та природокористування (e-mail: kachann@ukr.net).

Kachan Nataliya Serhiyivna – Ph.D. (Econ.), Senior Lecturer of the Department of human resources and entrepreneurship of the National University of Water and Environmental Engineering.

Надійшло 02.03.2016 р.